

AXBOROT ASRIDA SUN'IY INTELLEKT VA AXLOQ MASALASI

Ostanov Jamolidin Elmurodovich

SamDVMCHBU Ijtimoiy-gumanitar fanlar, jismoniy madaniyat va sport kafedrası
oqituvchisi, O'zMU mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada axborot asrida sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining rivojlanishi va uning axloqiy jihatlari tahlil qilinadi. Sun'iy intellektning jamiyat taraqqiyotiga qo'shayotgan ijobiy hissasi bilan birga, mas'uliyat, adolat, shaxsiy hayot daxlsizligi, avtonomiya va axborot manipulyatsiyasi kabi dolzarb axloqiy muammolar ham ko'rib chiqiladi. Maqolada texnologik yutuqlar va insoniy qadriyatlar o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash zarurligi ta'kidlanadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, sun'iy intellektni rivojlantirish jarayonida ilmiy-texnik taraqqiyot bilan bir qatorda axloqiy me'yorlarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish insoniyat kelajagi uchun muhim shart sifatida qayd etiladi.

Kalit so'zlar: axborot asri, sun'iy intellekt, axloqiy muammolar, mas'uliyat, adolat, maxfiylik, avtonomiya, axborot manipulyatsiyasi, insoniy qadriyatlar.

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND ETHICAL ISSUES IN THE INFORMATION AGE

Annotation: This article examines the development of artificial intelligence (AI) technologies in the information age and their ethical implications. Alongside the positive contributions of AI to social progress, it also explores urgent ethical challenges such as responsibility, fairness, privacy, autonomy, and information manipulation. The paper emphasizes the necessity of maintaining a balance between technological achievements and human values. The findings highlight that, in the process of advancing artificial intelligence, the integration of ethical principles into practice, along with scientific and technological progress, is a crucial condition for ensuring a safe and just future for humanity.

Keywords: information age, artificial intelligence, ethical issues, responsibility, fairness, privacy, autonomy, information manipulation, human values.

ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И ЭТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ В ИНФОРМАЦИОННУЮ ЭПОХУ

Аннотация: В статье рассматривается развитие технологий искусственного интеллекта (ИИ) в информационную эпоху и их этические аспекты. Наряду с положительным вкладом ИИ в общественный прогресс анализируются такие актуальные проблемы, как ответственность, справедливость, защита частной жизни, автономия и манипуляция информацией. Особое внимание уделяется необходимости обеспечения баланса

между технологическими достижениями и человеческими ценностями. В результате исследования подчеркивается, что развитие искусственного интеллекта должно сопровождаться не только научно-техническим прогрессом, но и внедрением этических норм, что является важным условием обеспечения безопасного и справедливого будущего человечества.

Ключевые слова: информационная эпоха, искусственный интеллект, этические проблемы, ответственность, справедливость, конфиденциальность, автономия, манипуляция информацией, человеческие ценности.

XXI asr insoniyat taraqqiyoti tarixida “axborot asri” sifatida e’tirof etilmoqda. Globallashtirish, raqamlashtirish va yuqori tezlikda rivojlanayotgan texnologiyalar zamonaviy jamiyat hayotining barcha jabhalarini tubdan o’zgartirmoqda. Ushbu jarayonlarning eng muhim mahsullaridan biri — bu sun’iy intellekt (SI) texnologiyalaridir. Sun’iy intellekt imkoniyatlari insoniyat taraqqiyotiga ulkan ijobiy ta’sir ko’rsatayotgan bo’lsa-da, uning axloqiy oqibatlarini ham tobora dolzarb masalaga aylanmoqda. Hozirgi davrda ilmiy-texnik taraqqiyotning asosiy belgisi bu — axborot va raqamli texnologiyalarning jamiyat hayotiga keng kirib kelishi. Internet, katta ma’lumotlar (big data), raqamli platformalar va bulutli texnologiyalar orqali inson faoliyatining deyarli barcha sohalari raqamlashtirilmoqda.

Shu bois bugungi kunda sun’iy intellekt va axloq munosabati falsafa, huquq, siyosatshunoslik va informatika kabi turli ilmiy sohalarning kesishgan nuqtasida jiddiy tadqiqotlar talab etmoqda.

Sun’iy intellekt — bu inson tafakkuri va mantiqiy faoliyatini kompyuter texnologiyalari orqali modellashtirishga qaratilgan tizimdir. Sun’iy intellekt endi faqat nazariy tushuncha emas, balki hayotning turli jabhalarida amaliy qo’llanilayotgan kuchli texnologiyaga aylangan. Masalan: tibbiyotda kasalliklarni erta aniqlash, ta’limda individual yondashuvni shakllantirish, iqtisodiyotda resurslardan oqilona foydalanish, ijtimoiy hayotda esa turli xizmatlarni avtomatlashtirish kabi vazifalarni muvaffaqiyatli bajarmoqda.

Biroq imkoniyatlar kengaygan sari sun’iy intellekt qarorlari inson hayotiga bevosita ta’sir ko’rsatmoqda uning jamiyat va inson hayotiga ta’siri ham chuqurlashmoqda. Shu sababli bugungi kunda jamiyatda ayniqsa yoshlar orasida turli axloqiy muammolar va o’z eychimini kutayotgan masalalar yuzaga kelmoqda;

Birinchidan: Mas’uliyat muammosi. Agar sun’iy intellekt noto’g’ri qaror qabul qilsa, buning uchun kim javobgar: ishlab chiquvchimi, foydalanuvchimi yoki tizimning o’zi? Bu savol hozircha aniq yechimga ega emas. Ikkinchidan, Adolat va diskriminatsiya. Ma’lumotlar bazasi noto’g’ri yoki biryoqlama bo’lsa, sun’iy intellekt qarorlari ham xolis bo’lmaydi. Uchinchidan; Maxfiylik va shaxsiy huquqlar. Sun’iy intellekt texnologiyalari katta hajmdagi ma’lumotlarni yig’adi va tahlil qiladi. Bu esa inson shaxsiy hayoti daxlsizligiga tahdid tug’dirishi mumkin. To’rtinchidan; Avtonomiya va nazorat. Mustaqil ishlovchi robotlar yoki avtonom transport vositalari kutilmagan vaziyatlarda axloqiy dilemmalarga duch keladi. Beshinchidan; Axborot

manipulyatsiyasi. Sun'iy intellekt asosida ishlovchi algoritmlar ijtimoiy tarmoqlarda odamlarning siyosiy yoki iqtisodiy qarorlariga ta'sir o'tkazishi mumkin.

Darhaqiqat, sun'iy intellekt tizimlari ko'pincha insoniyatning axloqiy qadriyatlarini hisobga olmaydi. Donika (2023) tomonidan o'tkazilgan sotsiologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, jamiyatning aksariyati sun'iy intellekt tizimlarining axloqiy jihatlari xavfli deb hisoblaydi, ayniqsa shaxsiy ma'lumotlarning maxfiyligi va insoniy munosabatlarning yo'qolishi masalalari bo'yicha xavotirlar mavjudligini ta'kidlaydi. Shu boisdan, bugungi kunda, sun'iy intellekt tizimlarida axloqiy qadriyatlarni integratsiya qilish muhim sanaladi.

Sun'iy intellektning afzalliklari ko'p: samaradorlikni oshirish, inson mehnatini yengillashtirish, ilm-fanda yangi kashfiyotlarga yo'l ochadi. Ammo shu bilan birga, insoniy qadriyatlar — erkinlik, adolat, mas'uliyat, tenglik kabi tushunchalar xavf ostida qolishi ehtimoli mavjud. Demak, SI rivojida texnik yondashuv bilan bir qatorda axloqiy tamoyillarni ishlab chiqish va joriy etish zarurati yuzaga kelmoqda.

O'rganishlar natijasiga ko'ra, sun'iy intellekt tizimlarida axloqiy qadriyatlarni integratsiya qilish uchun bir qator yondashuvlar mavjudligini ta'kidlash o'rinlidir. Jumladan, Camilleri (2024) tomonidan olib borilgan tadqiqotda, sun'iy intellekt boshqaruvi va korporativ ijtimoiy mas'uliyat (KIM) o'rtasidagi bog'liqlik tahlil qilingan[1, 6]. Tadqiqotda sun'iy intellekt tizimlarining inson huquqlari va axloqiy tamoyillarga muvofiqligini ta'minlash zarurligi ta'kidlanadi. Bundan kelib, chiqib ayish joizki, sun'iy intellekt tizimlarining axloqiy qaror qabul qilishdagi rolga alohida e'tibor qaratishni talab etadi. Shu boisdan bugungi kunda, sun'iy inttellekt tizimlarining axloqiy qaror qabul qilishdagi roli hamda insoniyatning axloqiy qadriyatlariga ta'siri masalasi dolzarblik kasb etmoqda. Bu borada, 2024 yilda Iason Gabriel tomonidan yozilgan maqolada, sun'iy intellekt tizimlarining insoniyatning axloqiy qadriyatlariga ta'siri va ularni qanday qilib axloqiy me'yorlarga moslashtirish mumkinligi tahlil qilingan[2, 7]. Tadqiqotda sun'iy intellekt tizimlarining axloqiy qaror qabul qilishdagi roli va uning ijtimoiy ta'siri muhokama qilinganligini buning isbotidir. Shu boisdan, yuqoridagilardan kelib chiqib, quyidagilarga alohida e'tibor qaratish lozimdir. Birinchidan, sun'iy intellektning rivojlanishi bilan bog'liq etik muammolar, asosan, inson huquqlarining buzilishi, adolat va tenglik prinsiplaridagi ziddiyatlar, shuningdek, axloqiy qarorlar qabul qilishda mas'uliyatning aniq belgilanishi zarurligi bilan belgilanadi. Ikkinchidan, sun'iy intellekt tizimlarining insoniyatga foydali bo'lishi uchun axloqiy qadriyatlar va qoidalar asosida rivojlanishi zarur. Uchinchidan, sun'iy intellektni boshqarish va axloqiy dilemmalarni hal qilish uchun yangi qonunlar va me'yoriy hujjatlar yaratish lozimligini ko'rsatadi.

XULOSA. Axborot asrida sun'iy intellekt texnologiyalari jamiyat taraqqiyotining muhim omili sifatida namoyon bo'lmoqda. Ammo har qanday texnologik yutuq, agar u insoniy qadriyatlar va axloqiy me'yorlar bilan uyg'unlashtirilmasa, salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkin. Shu sababdan, sun'iy intellektni rivojlantirish jarayonida ilmiy taraqqiyot bilan bir qatorda axloqiy mas'uliyatni ham asosiy mezon sifatida qabul qilish insoniyat kelajagini xavfsiz va

adolatli yo'lga yo'naltirishning muhim shartidir. Shu boisdan, sun'iy intellekt tizimlarining axloqiy me'yorlarga muvofiqligini ta'minlash uchun ilmiy tadqiqotlar va amaliy yondashuvlar zarur. Shuning uchun, bu sohada axloqiy masalalar, qonuniy me'yorlar va texnologik yutuqlarni uyg'unlashtirishni ta'minlash uchun xalqaro hamkorlik va ilmiy izlanishlarni davom ettirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

- 1) O'zbekiston Respublikasi Konstitusiyasi.-Toshkent.:O'zbekiston, 2023.- 21 b
- 2) O'zbekiston Respublikasi «Ta'lim to'g'risida»gi qonuni, O'RQ-637-son- 23.09.2020 yil. <https://www.lex.uz>.
- 3) Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi - Toshkent.: O'zbekiston, 2021.
- 4) Nasriddinov A. (2023). "Raqamli axloq va yoshlar tarbiyasi: imkoniyatlar va xavf- xatarlar", Ilm va taraqqiyot, №2, 34–38.
- 5) Raqamli технологияларни ривожлантириш режалари кўриб чиқилди. <https://president.uz/uz/lists/view/7792>.
- 6) The relationship between artificial intelligence governance and corporate social responsibility (CSR). Journal of Business Ethics, 180(3), 527-547.
- 7) [https://arxiv.org/abs/2404.16244​:contentReference\[oaicite:5\]{index](https://arxiv.org/abs/2404.16244​:contentReference[oaicite:5]{index)
- 8) Narzieva, N. N. (2019). Formation of research skills in general education school students based on basic competencies: ped. science...(PhD) diss. Samarkand: SamDU.
- 9) Alimova, S. G., Nargiza, N. N., Ikromjonovna, J. S., Lola, R. D., Isabayeva, D. K., & Sherali, Q. U. (2025). The Role of Educational Management in Improving the Quality of Teaching and Learning. *Cadernos de educação, tecnologia e sociedade Учредители: University of Minho*, 18, 187-194.
- 10) Narzieva, N. N. (2024). Development of research competencies in the conditions of integrated education in students on the base of a competent approach. *Current Research Journal of Pedagogics*, 5(2), 16-21.
- 11) Khusenova, N. I., Fayzieva, F. N., Narzieva, N. N., & Rajabova, G. R. (2019). THE CONTENT OF TEACHING LISTENING IN ENGLISH AT ELEMENTARY SCHOOL. In *EUROPEAN RESEARCH: INNOVATION IN SCIENCE, EDUCATION AND TECHNOLOGY* (pp. 45-47).
- 12) Hasanovna, S. K., & Nargiza, N. (2019). The advantages of teaching grammar through games. *Достижения науки и образования*, (6 (47)), 30-31.
- 13) Нарзиева, Н. (2017). Формирование исследовательских компетенции у учащихся на основе интегративного подхода. In *WORLD SCIENCE: PROBLEMS AND INNOVATIONS* (pp. 156-158).